

ЛОГІЧНА РЕКОНСТРУКЦІЯ ВЧЕННЯ Г.СКОВОРОДИ ПРО ДВІ НАТУРИ

Темов даного аналізу буде вчення Сквороди про дві природи (натури) і три світи. Почнемо з останнього. Ось що пише Г.Скворода: "Суть же три мири. Первый есть всеобщій и мир обительный, гдѣ все рожденное обитаєт. Сей составлен из безчисленных мир-миров и есть великій мир. Другіи два суть частныи и малыи мири. Первый мікрокосм, сирѣчь - мирик, мирок, или человек. Второй мир символическій, сирѣчь библіа" (I, 536. Всі посилання на твори Сквороди ми подаємо за виданнями: Г.Скворода, Твори в двох томах, К., 1961, з зазначенням в дужках відповідного тома і сторінки). Для нас важливим є той факт, що Г.Скворода, безперечно, був прихильником Ідеї Дж.Бруно про безконечну кількість світів. Три ж світи, що про них веде мову Г.Скворода, не є світами в онтологічному розумінні цього слова: підстава для поділу має тут суто якісний характер. Таким чином, вчення про три світи доречно було б тлумачити як вчення про три аспекти, три виміри буття. В подальшому аналізі ми будемо абстрагуватися від цього якісного поділу універсуму і зосередимось на вченні Г.Сквороди про дві природи. Суть цього вчення полягає ось у чому: "Весь мір состоит из двух натур: одна - видимая, другая - невидимая. Видимая натура называется тварь, а невидимая - бог" (I, 16). Більш того, "всѣ ... миры состоят из двух едино составляющих естеств, называемых матеріа и форма" (I, 593). Одним із цікавих наслідків цього вчення є певна концепція Істини, що її будувє Г.Скворода на основі поділу світу на дві природи: "истина вѣчным своим пребываніем совсѣм противна непостоянному веществу" (I, 16); "никогда еще не бывала видимость истинною, а истина видимостью" (I, 47). Тобто, за Сквородою, Істина полягає у невидимій натурі світу, яка пов'язана з вѣчним у предметах і явищах.

А тепер безпосередньо розпочнемо логічну реконструкцію цього вчення Г.Сквороди. Розглянемо деяку непусту, безконечну сукупність U , яку будемо називати "універсумом Бруно". Інтуїтивно U є сукупність "можливих світів". Позначимо елементи U через $\alpha, \beta, \gamma \dots$ і т.д. За Г.Сквородою кожен світ складається з двох натур ("невидимої", "внутрішньої", "позитивної" та "видимої", "зовнішньої", "негативної"). Позначимо це таким чином: нехай α^+ буде "позитивною" натурою світу α , а α^- буде його

"негативною" натурою. Розглянемо довільне елементарне висловлення p . Відповідно до концепції Г.Сковороди воно є істинним в деякому світі, якщо належить ("причетно") до позитивної природи цього світу; воно є хибним, якщо належить до негативної його природи. Хай Tr/α і Fp/α позначає відповідно "р істинно в світі α " і "р хибно в світі α ". Тоді маємо:

$$D \{ 1. Tr/\alpha = p \in \alpha^+; \\ Fp/\alpha = p \in \alpha^-.$$

Для складних речень доречним буде прийняти такі визначення:

$$D \{ 2. TA \& B/\alpha = TA/\alpha \text{ та } TB/\alpha;$$

$$FA \& B/\alpha = FA/\alpha \text{ чи } FB/\alpha;$$

$$D \{ 3. TA \vee B/\alpha = TA/\alpha \text{ чи } TB/\alpha;$$

$$FA \vee B/\alpha = FA/\alpha \text{ та } FB/\alpha;$$

$$D \{ 4. TA \supset B/\alpha = FA/\alpha \text{ чи } TB/\alpha;$$

$$FA \supset B/\alpha = TA/\alpha \text{ та } FB/\alpha;$$

$$D \{ 5. T \sim A/\alpha = FA/\alpha;$$

$$F \sim A/\alpha = TA/\alpha.$$

Наступна проблема, що вишикає: які відносини існують між двома натурами? Ми можемо розглянути такі дві передумови:

$$(a) \alpha^+ \cup \alpha^- = \alpha;$$

$$(б) \alpha^+ \cap \alpha^- = \emptyset.$$

Передумова (а) відповідає принципу повноти (вичерпаності) наших світів, а передумова (б) відображує принцип їх несуперечливості. Якщо ми прийнемо обидві передумови, то тоді ми також будемо змушені прийняти й класичну логіку. В цьому разі парадоксальні принципи $A \& \sim A \models B$ та $B \models A \vee \sim A$ будуть у такій семантиці валідними.

Якщо ми відкинемо обидві передумови, то ситуація в світі буде адекватно описуватись за допомогою системи релевантної логіки E_{fde} Андерсона и Белнапа.

Проте, вивчення текстів Г.Сковороди приводить до думки, що сам він безумовно приймав передумову (а) (повнота), але схильяв до того, щоб відмовитись від передумови (б) (несуперечливість). Відповідною логікою буде логіка, яка є подвійною до логіки Хао Вана. Схема аксіом і правил виводу: I. $A \rightarrow A \vee B$ 2. $A \vee B \rightarrow B \vee A$ 3. $A \& B \rightarrow A$ 4. $A \& B \rightarrow B \& A$ 5. $A \rightarrow \sim \sim A$ 6. $\sim \sim A \rightarrow A$ 7. $A \& (B \vee C) \rightarrow (A \& B) \vee (A \& C)$ 8. $\sim A \& B \rightarrow \sim A \vee \sim B$ 9. $\sim A \vee \sim B \rightarrow \sim A \& \sim B$ 10. $\sim A \vee B \rightarrow \sim A \& \sim B$ 11. $\sim A \& \sim B \rightarrow \sim A \vee \sim B$ 12. $A \rightarrow B \vee \sim B$
 $A \rightarrow C, B \rightarrow C / A \vee B \rightarrow C; A \rightarrow B, A \rightarrow C / A \rightarrow (B \& C); A \rightarrow B, B \rightarrow C / A \rightarrow C.$

На наступному кроці аналізу постає питання про наявність взаємовідносин між елементами, що утворюють універсум Бруно, тобто взаємовідносин між "можливими світами". Очевидно ці світи не є тотально ізольованими один від одного. Таким чином, маємо змогу розглянути відношення R , яке інтуїтивно є "відношенням досяжності" між світами. Тобто $R\alpha\beta$ означає, що світ β є досяжним із світа α . За Скворородою кожен світ не є таким, що застиг, навпаки, він знаходиться у процесі постійного розвитку. Тут виникає можливість тлумачити відношення R як можливе відношення у часі, цебто $R\alpha\beta$ може означати, що світ β є результатом можливого розвитку світу α . Проте, позитивна натура світу є вічною, тобто маємо прийняти принцип схоронності позитивної компоненти:

$$Df\ 6. R\alpha\beta \equiv \alpha^+ \in \beta^+.$$

Розглянемо модельну структуру $\langle C, R \rangle$, де $C \subseteq U$, а R визначається за допомогою Df 6. Ми будемо звати її Сквородинською модельною структурою (с.м.с.). Елементи C ми нижче проінтерпретуємо як певні описи стану.

Нехай P^+ буде сукупністю пропозиціональних змінних (p_1, \dots, p_n), а P^- буде сукупністю пропозиціональних змінних, які є взятими з метазапечереннями ($\neg p_1, \dots, \neg p_n$). Тоді Сквородинським описом стану (с.о.с.) будемо називати певну підсукупність сукупності $P^+ \cup P^-$, причому для любого с.о.с. α , α^+ є та I тільки та його частина, що складається з елементів P^+ , а α^- є та I тільки та частина, що складається з елементів P^- . Крім того, кожний $\alpha \in C$ повинен відповідати передумові (а), що сформульована вище.

Лема 1. Для кожних α, β і γ маємо:

$$I.1. p \in \alpha \text{ та } R\alpha\beta \Rightarrow p \in \beta;$$

$$I.2. R\alpha\alpha;$$

$$I.3. R\alpha\beta \text{ та } R\beta\gamma \Rightarrow R\alpha\gamma.$$

Таким чином, відношення R є симетричним і транзитивним, що повністю відповідає його неформальному тлумаченню.

Розглянемо тепер такі визначення істинності висловлень:

$$7. Tr/\alpha \equiv p \in \alpha$$

$$8. TA \& B/\alpha \equiv TA/\alpha \text{ та } TB/\alpha$$

$$9. TA \vee B/\alpha \equiv TA/\alpha \text{ чи } TB/\alpha$$

$$10. TA \supset B/\alpha \equiv \forall \beta (R\alpha\beta \Rightarrow (TA/\beta \Rightarrow TB/\beta))$$

$$11. T \sim A/\alpha \equiv \forall \beta (R\alpha\beta \Rightarrow \text{не } TA/\beta).$$

Виявляється, що логіка яка є адекватною побудованій нами Сквородинській семантиці буде інтуїціоністською логікою Гейтінга.